

Βιομηχανική Οργάνωση

Καθηγητής: Γιάννης Κατσουλάκος

Πτέρυγα Δεργινού, 4ος Όροφος.

Ώρες Γραφείου: Δευτέρα 16:00-17:00, Τρίτη 16:00-17:00.

Εισαγωγή

Το παρόν μάθημα αποτελεί μια εισαγωγή στη Θεωρία Βιομηχανικής Οργάνωσης και σε θέματα Μικρο-οικονομικής Πολιτικής. Ένας από τους στόχους του μαθήματος είναι να δώσει τις απαραίτητες βάσεις σε φοιτητές / φοιτήτριες που επιθυμούν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα «Θεωρία Βιομηχανικής Οργάνωσης» ή/και «Εφαρμοσμένη Βιομηχανική Οργάνωση».

Η «Βιομηχανικής Οργάνωση» (ΒΟ) εξετάζει τη φύση και τα χαρακτηριστικά της στατικής και δυναμικής ισορροπίας ατελώς ανταγωνιστικών αγορών¹ συγκριτικά με το κοινωνικά άριστο και τα μέτρα οικονομικής πολιτικής που στόχο έχουν να βελτιώσουν την αποδοτικότητα αυτών των αγορών.

Όπως είναι σύνηθες στην οικονομική θεωρία, και στη ΒΟ η μελέτη της ισορροπίας μιας αγοράς ξεκινάει με πολύ απλά υποδείγματα στα οποία ένας μεγάλος αριθμός σημαντικών μεταβλητών/παραμέτρων που στην πραγματικότητα καθορίζονται από τις επιχειρήσεις ή επηρεάζονται από τις αποφάσεις τους, και οι οποίες επιδρούν στην κοινωνική ευημερία, θεωρούνται εξωγενείς. Τα υποδείγματα αυτά, τα οποία αποτελούν και το αντικείμενο της παραδοσιακής Θεωρίας Αγορών στη Μικρο-οικονομική Θεωρία, περιορίζονται στον προσδιορισμό της ισορροπίας ως προς την παραγωγή/τιμή με δεδομένο τον αριθμό, n , των επιχειρήσεων, την τεχνολογία τους, τις προτιμήσεις των καταναλωτών, και τη φύση και τα χαρακτηριστικά των προϊόντων που παράγουν. Έτσι εξετάζεται η ισορροπία στο Μονοπώλιο ($n=1$), Ολιγοπώλιο ($n \geq 2$) και Μονοπωλιακό Ανταγωνισμό (όπου υποτίθεται ότι το n είναι αρκετά μεγάλο, ή κάθε επιχείρηση αρκετά μικρή, ώστε κάθε επιχείρηση να θεωρεί ότι δεν μπορεί να επηρεάσει τις ενέργειες των άλλων επιχειρήσεων και την ισορροπία στην αγορά, αλλά κάθε επιχείρηση έχει μονοπωλιακή δύναμη επειδή παράγει ένα προϊόν διαφοροποιημένο από αυτό όλων των άλλων).

¹ Δηλαδή αγορών στις οποίες επιχειρήσεις έχουν μονοπωλιακή δύναμη. Σημειώνουμε ότι οι αγορές αυτές δεν είναι αναγκαστικά «βιομηχανικές» αγορές με την στενή έννοια του όρου που ταυτίζει την «βιομηχανία» με την «μεταποίηση». Έχει επικρατήσει ο τίτλος «Θεωρία Βιομηχανικής Οργάνωσης» από την μετάφραση του παραδοσιακού Αγγλικού τίτλου “Theory of Industrial Organization” όπου ο όρος “industry” χρησιμοποιείται όχι με αναφορά στο “manufacturing” αλλά ευρύτερα και δυνητικά περιλαμβάνει κάθε οικονομική δραστηριότητα / κλάδο των σύγχρονων οικονομιών.

Στη μοντέρνα ΒΟ σταδιακά ενδογενοποιούνται και οι άλλες παράμετροι που αποτελούν αντικείμενο επιλογής των επιχειρήσεων ή / και επηρεάζουν την ισορροπία της αγοράς. Έτσι, ενδογενοποιείται η φύση του προϊόντος που παράγει η επιχείρηση ως προς την χωροταξική, ποιοτική και τις άλλες διαστάσεις που διαφοροποιούν ένα προϊόν από άλλα ανταγωνιστικά με αυτό. Ενδογενοποιούνται ακόμη και οι προτιμήσεις των καταναλωτών που επηρεάζονται από τις επενδύσεις που κάνουν οι επιχειρήσεις σε διαφήμιση. Ενδογενοποιείται η τεχνολογία που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις μέσω των επενδύσεων σε E&A που κάνουν. Ενδογενοποιείται ο αριθμός των επιχειρήσεων που λειτουργούν στην αγορά και η διαχρονική εξέλιξή τους όπως και η σχετική θέση των επιχειρήσεων στην αγορά (δηλαδή, η δομή της αγοράς – όπου με το όρο αυτό εννοούμε τον αριθμό και την κατανομή μεριδίων των επιχειρήσεων στην αγορά). Με τον τρόπο αυτό στην ισορροπία προσδιορίζονται ταυτόχρονα η δομή της αγοράς (market structure), οι στρατηγικές επιλογές των επιχειρήσεων (conduct) και η αποδοτικότητα της αγοράς ως προς την τιμή/παραγωγή, ποικιλία και ποιότητα προϊόντων, τεχνολογική πρόοδο κλπ (performance).

Η ανωτέρω προσέγγιση αποτελεί την ορθόδοξη προσέγγιση στη ΒΟ τουλάχιστον από τότε που η διείσδυση της χρήσης της Θεωρίας Παιγνίων έγινε ευρεία πριν περίπου 30 χρόνια. Η παραδοσιακή προσέγγιση θεωρούσε εξωγενή τη δομή της αγοράς και εξέταζε πώς η δομή επηρεάζει τις επιλογές των επιχειρήσεων και πώς με τη σειρά τους αυτές οι επιλογές καθορίζουν την αποδοτικότητα της αγοράς (Structure – Conduct – Performance Paradigm). Μια από τις σημαντικότερες θετικές επιπτώσεις του SCP Paradigm στη Βιομηχανική Οργάνωση είναι η παράδοση εμπειρικής έρευνας που δημιούργησε γύρω από θέματα ΒΟ η οποία συνεχίζεται και σήμερα.

Το μάθημα ξεκινάει με μια επισκόπηση βασικών εννοιών από τη Μίκρο και βάζει τα θεμέλια για την ανάλυση μερικής ισορροπίας που χρησιμοποιεί η Βιομηχανική Οργάνωση. Αμέσως μετά εξετάζονται οι βασικοί παράγοντες που καθορίζουν τα όρια – οριζόντια και κάθετα – των επιχειρήσεων και η ορθότητα μιας εκ των βασικών υποθέσεων της Μικροοικονομικής, αυτής της μεγιστοποίησης του κέρδους. Στην συνέχεια το μάθημα εξετάζει την συμπεριφορά επιχειρήσεων με σημαντική μονοπωλιακή δύναμη και τις συνέπειές της για την ισορροπία της αγοράς και την κοινωνική ευημερία. Η άσκηση της μονοπωλιακής δύναμης έχει πολλές πτυχές – εδώ εστιάζουμε σε μια από αυτές τις πτυχές, αυτή της Διακριτικής Τιμολόγησης. Στη συνέχεια εξετάζονται διάφορα υποδείγματα ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού με ομοιογενή και διαφοροποιημένα προϊόντα και συγκρίνεται η ισορροπία τους με αυτή του μονοπωλίου και τέλειου ανταγωνισμού. Δίνεται έμφαση σε θέματα εφαρμοσμένης ανάλυσης ολιγοπωλιακών αγορών – όπως πώς μετράμε την μονοπωλιακή δύναμη, πώς η τιμή, παραγωγή και το κέρδος σε μια αγορά σχετίζονται με διάφορες βασικές παραμέτρους όπως είναι ο αριθμός των επιχειρήσεων, ο βαθμός διαφοροποίησης των προϊόντων κλπ. Τέλος, διερευνάται η δυνατότητα άσκησης μακροχρόνιας μονοπωλιακής δύναμης που απαιτεί την ύπαρξη και διατήρηση υψηλών εμποδίων εισόδου.

Όσον αφορά στα θέματα Μικρο-οικονομικής Πολιτικής το μάθημα εξετάζει το rationale μέτρων Μικρο-οικονομικής Πολιτικής βάζοντας τις βάσεις για την περαιτέρω ανάλυση σε βάθος διαφορετικών μέτρων, όπως μέτρων Ρυθμιστικής Πολιτικής και Πολιτικής Ανταγωνισμού,. Επίσης, γίνεται μια εισαγωγή σε μέτρα Ρυθμιστικής Πολιτικής σε αγορές που είναι Φυσικά Μονοπώλια ή στις οποίες υπάρχουν κυρίαρχες επιχειρήσεις με σημαντική μονοπωλιακή δύναμη, όπως και σε μέτρα Πολιτικής Ανταγωνισμού.

Ύλη Μαθήματος

1. Εισαγωγικά: Αντικείμενο της ΒΟ, βασικοί ορισμοί και βασικές έννοιες, σχέση με άλλα πεδία της οικονομικής (1 διάλεξη) – B&K: 1, K: I-1². C: 1, S:1.

Αντικείμενο και χρησιμότητα της Βιομηχανικής Οργάνωσης και σχέση με άλλα πεδία της οικονομικής επιστήμης.

Βασικές έννοιες: ατελώς ανταγωνιστικές αγορές, Δύναμη στην Αγορά (ή Μονοπωλιακή Δύναμη).

Ολιγοπώλια - στρατηγική αλληλεξάρτηση. Σύντομη επισκόπηση Θεωρίας Παιγνίων – ισορροπία κατά Nash (πρέπει να είναι ήδη γνωστά και από τη Μίκρο Ι).

2. Θεμέλια για ανάλυση μερικής ισορροπίας (3 διαλέξεις) – K: I-3,4. B&K: 1 (ιδιαίτερα 1.1.5 και 1.4), N: 5, 19 και 20. S: 17.4.

Ένα απλό υπόδειγμα Βιομηχανικής Οργάνωσης: Συναρτήσεις ζήτησης και κόστους, πλεόνασμα καταναλωτών, κοινωνική ευημερία, κοινωνικά άριστο, σχέση με τέλειο ανταγωνισμό.

Λόγοι παρέμβασης του κράτους σε αγορές. Σύντομη επισκόπηση αποτυχιών της αγοράς: Μονοπωλιακή δύναμη, Εξωτερικότητες, Δημόσια αγαθά, Ατελής πληροφόρηση.

Μικρο-οικονομική πολιτική: μορφές, στόχοι και προβλήματα εφαρμογής. Θεωρία Ρυθμιστικών Παρεμβάσεων. Αποτυχίες κράτους – Ρυθμιστικό Βάρος.

3. Θεωρία της Επιχείρησης (3 διαλέξεις) - K: I-2. B&K: 10.2.1, 12.1 και 12.2.1. C: 3. C&P: 2, 12. S: 8.2.

Η υπόθεση της μεγιστοποίησης του κέρδους

Οριζόντιες και κάθετες διαστάσεις της επιχείρησης

Κίνητρα καθετοποίησης

Οριζόντιες Συγχωνεύσεις και Εξαγορές: εισαγωγή

Διαφορές μεταξύ επιχειρήσεων

4. Μονοπώλια, Κυρίαρχες Επιχειρήσεις, Διακριτική Τιμολόγηση και Σύνδεση Προϊόντων (Tyng) (4 διαλέξεις) - K: II-2,4,5. B&K: 1. C: 5.1, 5.2 και 10.1 – 10.3. C&P: 4 και 9. S: 5.1 – 5.3, N: 13.

Μονοπώλια: ισορροπία και αποτελέσματα συγκριτικής στατικής

Κίνητρα και συνθήκες για διακριτική τιμολόγηση

Τύποι διακριτικής τιμολόγησης

Τέλεια διακριτική τιμολόγηση

Διακριτική τιμολόγηση τρίτου βαθμού

Διακριτική τιμολόγηση δευτέρου βαθμού (Μη-γραμμική τιμολόγηση) – εισαγωγή

Tyng και διακριτική τιμολόγηση

Μονοπώλια και κοινωνική ευημερία (μέτρηση απωλειών κοινωνικής ευημερίας)

² Η ύλη για το (Κ) αναφέρεται ως εξής: με τα I,II,III περιγράφονται τα Μέρη του Βιβλίου ενώ με την αρίθμηση 1,2,3,4 κοκ τα σχετικά κεφάλαια. Δηλαδή Κ: I-1σημαίνει από το Μέρος I το κεφάλαιο 1, Κ: I-3,4 σημαίνει από το μέρος I τα κεφάλαια 3 και 4 κοκ.

5. Υποδείγματα ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού I: ομοιογενή προϊόντα (4 διαλέξεις) – Κ: III-1. C&P: 6. S: 6.1 – 6.5.

Ανταγωνισμός Cournot – Nash – σύντομη επισκόπηση με δύο επιχειρήσεις.

Ανταγωνισμός Bertrand – Nash. Παράδοξο του Bertrand και Λύσεις.

Ισορροπία με n επιχειρήσεις.

Συγκρίσεις με μονοπώλιο και τέλει ανταγωνισμό

Συγκεντρωτικότητα αγοράς, τιμές και κέρδος: πρώτες προβλέψεις

Ολιγοπωλιακός ανταγωνισμός με πλεονέκτημα πρώτης κίνησης (υπόδειγμα Stackelberg – Dixit).

Συμπαιγνία: Καρτέλ, Ρητές συμφωνίες, Σιωπηρή Συνεργασία

Κίνητρο για απάτη και σιωπηρή συνεργασία: σύντομη εισαγωγή στη συνεισφορά Δυναμικών Παιγνίων – στρατηγικές trigger

Συγκεντρωτικότητα αγοράς, τιμές και κέρδος: προβλέψεις με σιωπηρές συνεργασίες

Συγκεντρωτικότητα αγοράς, τιμές και κέρδος: εναλλακτικές ερμηνείες

6. Υποδείγματα ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού II - Διαφοροποιημένα προϊόντα (3 διαλέξεις) - Κ: III-2. C&P: 6. S: 7.1 – 7.3.

Τύποι διαφοροποίησης: οριζόντια και κάθετη διαφοροποίηση.

Οριζόντια διαφοροποίηση τύπου Hotelling και τύπου Chamberlin: συμμετρικές και μη-συμμετρικές προτιμήσεις

Απλό υπόδειγμα ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού με διαφοροποιημένα προϊόντα: συμμετρικές προτιμήσεις.

Στρατηγικά υποκατάστατα και στρατηγικά συμπληρωματικά.

Συγκρίσεις Cournot και Bertrand ανταγωνισμού

Βασικό υπόδειγμα Hotelling: μη-συμμετρικές προτιμήσεις

7. Είσοδος Νέων Επιχειρήσεων, Δομή Αγοράς και Κοινωνική Ευημερία (3,5 διαλέξεις) – Κ: III-3. B&K: 9.2. C: 14. S: 8.3 και 8.5.

Διεκδικήσιμες αγορές

Μέτρηση Βαθμού Συγκέντρωσης

Δομή αγοράς και ελεύθερη είσοδος: ο αριθμός των επιχειρήσεων στην ισορροπία Cournot

Παράγοντες που επηρεάζουν το βαθμό συγκέντρωσης

Εξωγενές και ενδογενές κόστος εισόδου

Ισορροπία της αγοράς με ελεύθερη είσοδο και σύγκριση με το κοινωνικά άριστο: ομοιογενή και διαφοροποιημένα προϊόντα

Εμπόδια εισόδου

Οι μακροχρόνιες απώλειες κοινωνικής ευημερίας λόγω μονοπωλιακής δύναμης

8. Εισαγωγή σε Ρυθμιστική Πολιτική και Πολιτική Ανταγωνισμού (4 διαλέξεις) Κ: I-4 και IV-1. B&K: 2, 3 και 6. C: 5.2. C&P: 19.

Ρυθμίσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση της λειτουργίας αγορών με έλλειψη ανταγωνισμού.

Ρυθμιστική Πολιτική και Πολιτική Ανταγωνισμού: διαφορές, στόχοι, θεσμικό πλαίσιο.

Οι βασικές κατηγορίες μέτρων Πολιτικής Ανταγωνισμού.

Φυσικά μονοπώλια – Υποαθροιστικότητα κόστους.

Μηχανισμοί για την αντιμετώπιση Φυσικών Μονοπωλίων
Δημόσιες Επιχειρήσεις: Βασικά προβλήματα.
Ανταγωνισμός ΓΙΑ την αγορά – Franchise Bidding
Ρυθμιστικές Αρχές
Ιδιωτικοποιήσεις και Απελευθέρωση Αγορών.
Εισαγωγή στις βασικές αρχές ρυθμιστικής πολιτικής υπό συμμετρική πληροφόρηση.

Βασικά Βιβλία

1. (K) Κατσουλάκος Γιάννης «Θεωρία Βιομηχανικής Οργάνωσης – Αγορές, Επιχειρησιακές Στρατηγικές και Πολιτική Ανταγωνισμού», Εκδόσεις Gutenberg, 2015. Μέρη I-III.
2. (B&K) Βέττας Ν. και Κατσουλάκος Γ. «Πολιτική Ανταγωνισμού και Ρυθμιστική Πολιτική», Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, 2004. Κεφάλαια 1, 2, 3, 6 και μέρη των 9, 10 και 12 (βλέπε παραπάνω).

Άλλα Βιβλία

Αυτά τα βιβλία περιέχουν, στα Κεφάλαια που αναφέρονται παρακάτω, χρήσιμο υλικό σχετικά με τα θέματα που θα καλυφθούν στις διαλέξεις.

3. (C) Cabral Luis “Introduction to Industrial Organization” MIT Press, 2000, Κεφάλαια 1, 3, 5, 7 – 10, 14.
4. (C&P) Carlton D.W and J. M. Perloff (2002) “Modern Industrial Organization”, Third Edition, Addison Wesley. Κεφάλαια 2, 4 – 9, 12, 19.
5. (N) Nicholson W. (2005) “Microeconomic Theory”, Thomson, South-Western (9th Edition). Κεφάλαια 5, 13, 14, 15, 19, 20.
6. (S) Shy Oz. “Industrial Organization”, MIT Press, 1995. Κεφάλαια 1, 5, 6, 7, 8 και 17.
7. Viscusi Kip, Harrington J and Vernon J.M. (2005) “Economics of Regulation and Antitrust”, Third or Fourth Edition, MIT Press. Κεφάλαια: 3, 6 - 9.

Καθηγητής Γιάννης Κατσουλάκος

katsoul@aueb.gr

Tel: +30-210-8203348

www.aueb.gr/users/katsoulacos/

Οκτώβριος 2017